

ارزیابی میزان اثر بخشی مسیر ویژه نابینایان در هدایت معلولان بینایی

انسیه سروش

مقدمه

با توجه به پیگیری‌های انجام شده از سوی ستاد هماهنگی و پیگیری مناسب‌سازی کشور و تشکیل جلسات کمیته مناسب‌سازی استان و شهرستان و همزمان با اجرای طرح پیاده‌روسازی از سوی شهرداری و در راستای اجرای مصوبات مربوطه مقرر گردید تا کلیه ضوابط و استانداردهای مناسب‌سازی در اجرای پروژه مذکور لحاظ گردد در همین ارتباط بازدیدهایی از سوی کمیته نظارت بر امر مناسب‌سازی انجام پذیرفت و مستندات مربوطه تهیه شده است. نکته حائز اهمیت احداث مسیر ویژه نابینایان است که از دو جنبه قابل توجه می‌باشد

۱- نشانگر توجه به امر مناسب‌سازی به ویژه برای معلولان بینایی و معرف تقاضای جامعه نسبت به حضور و مشارکت آن‌ها می‌باشد. (نقطه قوت)

۲- علی‌رغم احداث مسیر ویژه نابینایان متأسفانه در برخی از مسیرها مصالح بکار رفته از لحاظ بافت و شکل و رنگ نامناسب بوده و یا به مانع فیزیکی منتهی می‌شود نظیر تیر برق، میله یو، پله، چاله و دریچه‌های تأسیساتی.... که می‌تواند خطر ساز باشد. (نقطه ضعف)

با توجه به مقدمه فوق انگیزه‌ای ایجاد شد تا موضوع از نظر جامعه هدف (نابینایان) هم مورد بررسی قرار گیرد. و میزان اثر بخشی آن ارزیابی گردد.

در این ارتباط ابتدا می‌بایست نابینایی تعریف و محدودیت‌های ناشی از آن شناسایی گردد. سپس عوامل و عناصر مؤثر بر حضور و مشارکت فعال نابینایان در جامعه و همچنین استانداردهای مسیر ویژه نابینایان مشخص گردد.

نابینایی

نابینایی: عبارتست از کاهش حس بینایی تا حدی که عملکرد فرد نابینا دچار اختلال گردد و با هیچ اقدام درمانی یا وسیله کمکی نظیر عینک قابل جبران نباشد. طبق تعریف فوق مشکلات بینایی در اقصای طیفیست که افراد نابینای مطلق و کم بینا و نیمه بینا را شامل می‌گردد. که با استفاده از تجهیزات، ایجاد تغییرات لازم و مناسب‌سازی محیط زمینه مشارکت و حضور فعال آنان در جامعه فراهم خواهد شد.

محدودیت‌های فرد نابینا

محدودیت‌های ناشی از فقدان حس بینایی عبارتند از:

- ۱- محدودیت در ادراک و تصور عناصر قابل رویت است
- ۲- محدودیت در تحرک و جابجایی
- ۳- محدودیت در کنترل محیط
- ۴- محدودیت‌هایی که جامعه ایجاد می‌نماید

رفع محدودیت‌ها

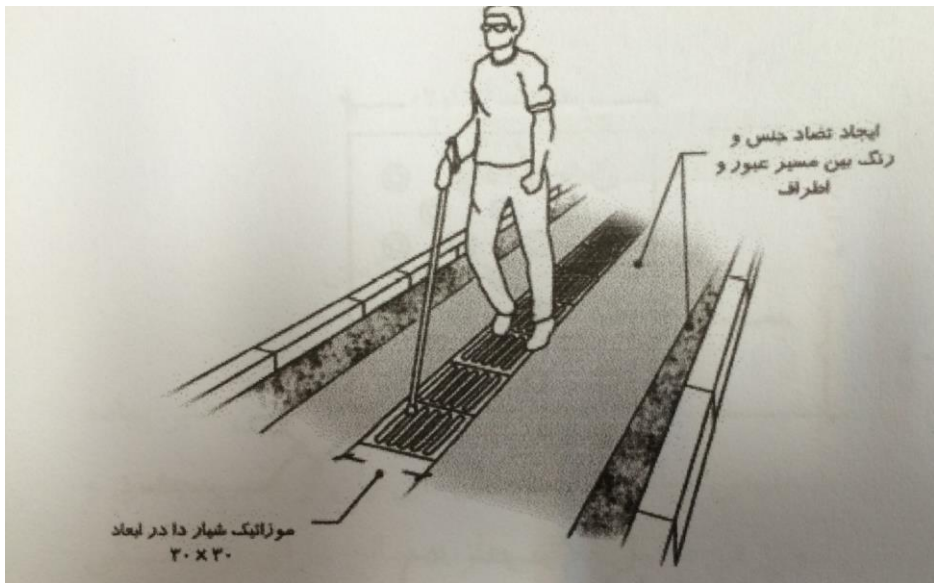
یکی از ابزارهای مهم در کاهش محدودیت‌ها شناخت فرد نابینا از توانایی‌های باقی مانده و کسب آموزش‌های لازم در بکارگیری از حواس لامسه بویایی چشایی شنوایی و قدرت استدلال و حافظه است که می‌تواند جایگزین مناسبی جهت جبران حس بینایی ازدست رفته می‌باشد.

بهره‌گیری از حس بساواایی یا لامسه‌ای، شنوایی، بویایی، چشایی، حافظه و استدلال به فرد نابینا کمک می‌کند تا ترجمه جدیدی از دنیای پیرامون خود فراهم نموده و به توسط آن با محیط اطراف ارتباط برقرار نماید.

علاوه بر افزایش توانمندی‌های فردی مناسب‌سازی محیط یعنی طراحی و ساخت محیط به گونه‌ای که با ایجاد علائم هدایت کننده، هشداردهنده و اطلاع دهند و رفع موانع سخت افزاری و نرم‌افزاری امنیت کافی جهت جابجایی، تحرک و مشارکت فعال نابینایان در جامعه فراهم گردد.

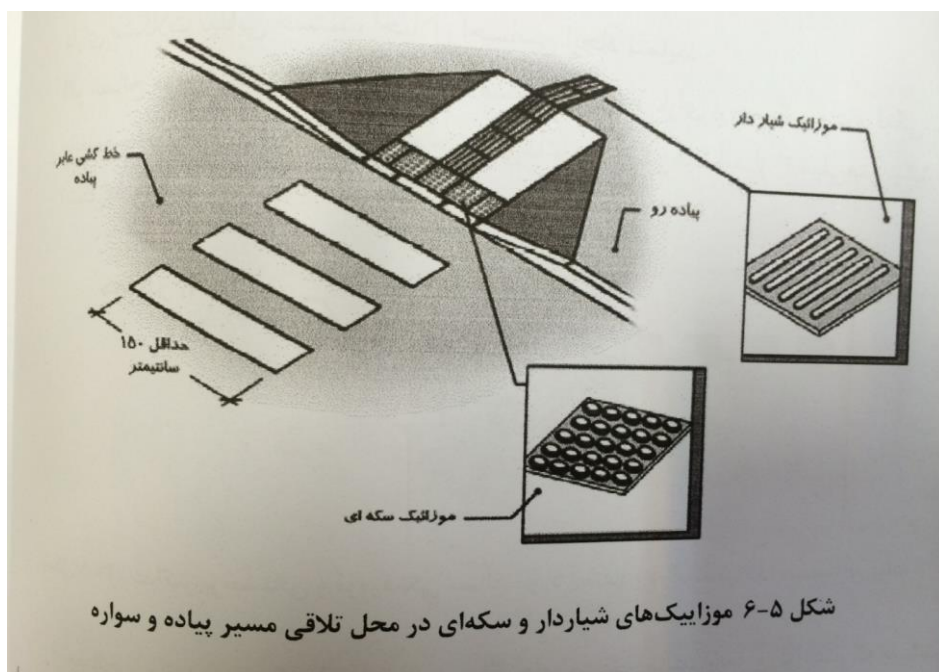
مسیر ویژه نابینایان

مسیر ویژه نابینایان عبارت است از بخشی از پیاده‌رو که به لحاظ تفاوت بافت و رنگ مصالح بکار گرفته شده نسبت به قسمت‌های مجاور، فرد نابینا را قادر خواهد ساخت تا با استفاده از حس لامسه و به کمک عصا و کف کفش آن را از بقیه قسمت‌ها متمایز نماید. شکل ۵-۵

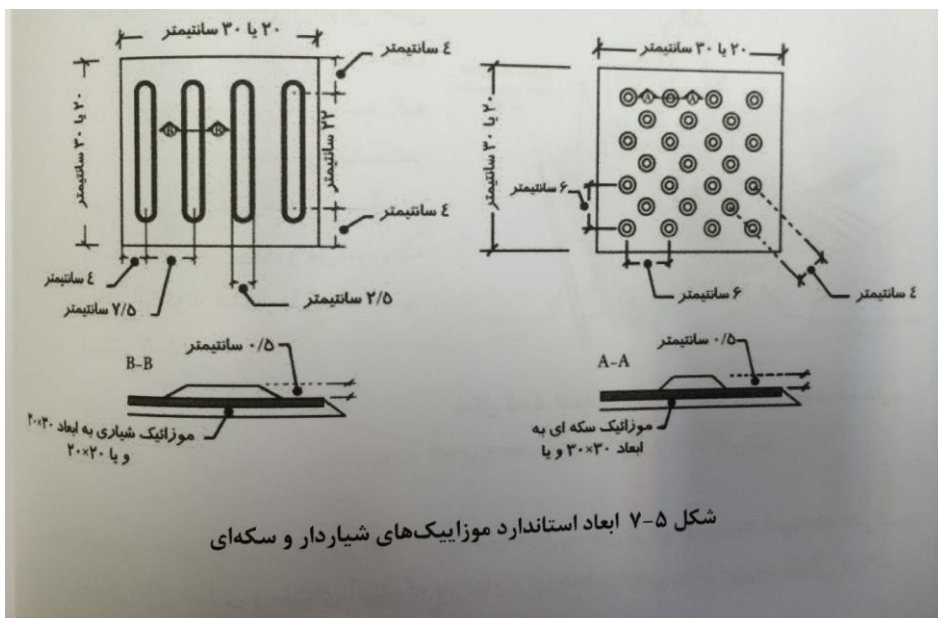

شکل ۵-۵ - اختلاف جنس و رنگ مصالح جهت هشدار و تعیین مسیر

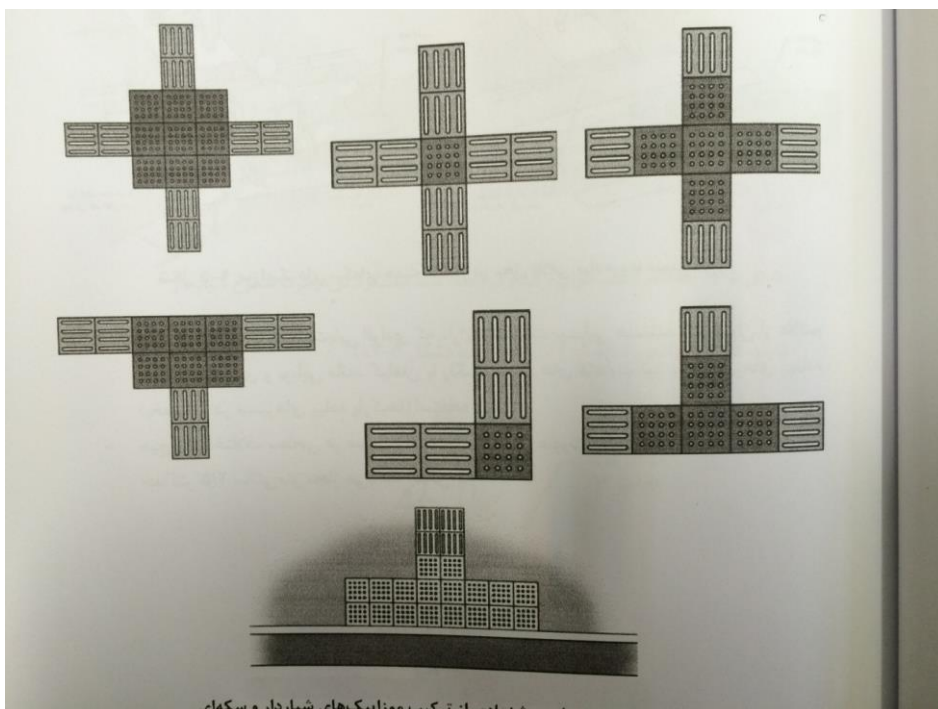
موزائیک‌هایی که برای هشدار افراد نابینا در مسیر پیاده‌رو استفاده می‌شود دارای انواع شیاری و سکه‌ای است که هر کدام پیام خاصی را منتقل می‌تواند. شکل ۵-۶

موزائیک‌های شیار دار برای تعیین مسیر و جهت حرکت و موزائیک‌های سکه‌ای نشانه تغییر مسیر و هشدار برای خطر احتمالی و همچنین در اطراف اختلاف سطح‌ها، محل تقاطع مسیر پیاده و سواره و مانند آن (بکار برده می‌شود ابعاد این موزائیک‌ها را می‌توان 20×20 سانتیمتر در نظر گرفت در شکل ۵-۷ ابعاد پیشنهادی براساس استانداردهای بین‌المللی برای موزائیک‌های شیار دار و سکه‌ای برای استفاده در پیاده‌رو ارائه شده است.

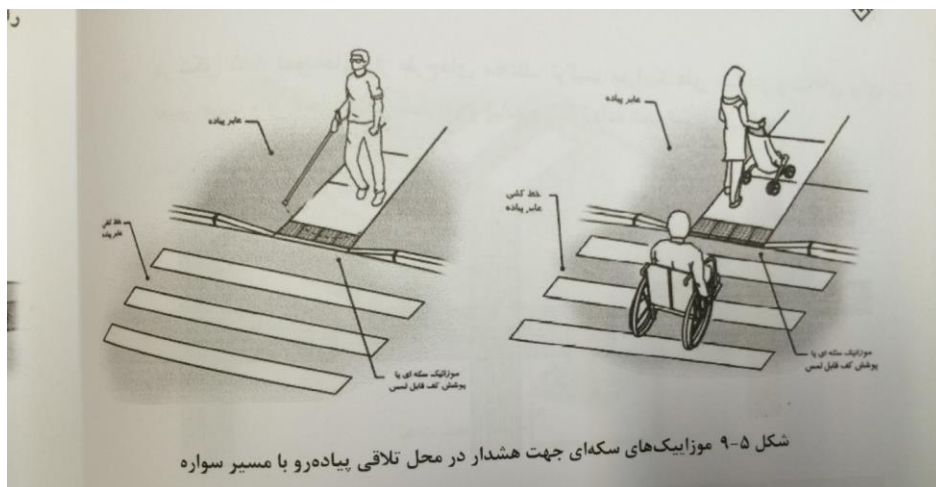

در شکل ۵-۸ نمونه‌هایی از طرح‌های مختلف ترکیب موزائیک‌های شیاردار و سکه‌ای برای تغییر

جهت و در محل تلاقی سواره و پیاده‌رو نشان داده شده است

در مواقعی که پیاده‌رو و خیابان در یک سطح قرار دارند در محل اتصال به خط کشی عابر پیاده باید اختلاف سطح وجود نداشته باشد و برای تشخیص پیاده‌رو از خیابان می‌توان از تغییر جنس و رنگ در کفسازی استفاده نمود. همچنین می‌توان در محل تلاقی، از مصالح دارای برجستگی مانند موزائیک سکه‌ای به عرض حداقل ۶۰ سانتیمتر و مانند آن استفاده نمود تا برای افرادی که دارای مشکلات بینایی هستند ایجاد هشدار حسی نماید. شکل ۵-۹

برای جهت‌یابی بهتر افراد با معلولیت بینایی، استفاده از علائم شنیداری و بویایی در مسیر پیاده‌روها مؤثر می‌باشد. مثلاً بوی گل و درخت و صدای پرند و وجود پارک را تداعی می‌نماید. در امتداد مسیر هیچگونه اختلاف سطحی نباید وجود داشته باشد. در صورت اختلاف سطح بیش از ۲/۵ سانتیمتر باید ضوابط و استانداردهای سطح شیب دار (حداکثر شیب ۵ درصد و نصب میله دستگرد در دو طرف) رعایت گردد. ترجیحاً به جای پله‌ها از سطح شیب دار استفاده گردد زیرا پله خطر سقوط را برای نابینا افزایش می‌دهد در صورت اجبار به ایجاد پله باید از علائم هشداردهنده و اطلاع‌رسان استفاده گردد و رنگ آن نسبت به سطوح مجاور متفاوت و متضاد باشد. همچنین مرز میان فضاها مختلف باید با استفاده از تغییر رنگ و بافت کف پوش از هم مجزا و مشخص گردد. مثلاً مرز سواره رو از پیاده‌رو، مرز میان باغچه و پیاده‌رو، مرز میان پارکینگ و پیاده‌رو و هرگونه پیش‌آمدگی در مسیر زیر ارتفاع ۲/۲۰ ممنوع است قرار دادن مبلمان شهری در مسیر حرکت نابینایان ممنوع می‌باشد در صورت اجبار باید به علائم هشداردهنده و اطلاع‌دهنده مجهز گردد. مشخص نمودن وضعیت فضاهاى بلا تکلیف و رها شده (فضاهایی که مشخص نیست پیاده‌رو یا سواره رو باغچه و...) از اغتشاش ذهنی نابینا جلوگیری می‌نماید... با توجه به بررسی و مشاهدات صورت گرفته و مصاحبه‌های به عمل آمده با معلولان بینایی می‌توان

نتیجه‌گیری نمود که بنا به دلایل زیر مسیرهای ویژه نابینایان با شرایط موجود اگرچه نمادی از توجه به مقوله مناسب‌سازی و تقاضای جامعه نسبت به حضور معلولان بینایی است. این سؤال زیر مطرح می‌گردد

مسیرهای ویژه نابینایان (موجود) تا چه اندازه در هدایت آنان مؤثر می‌باشد؟

برای پاسخ به سؤال فوق اقدامات انجام شده به شرح زیر می‌باشد

۱- بازدید از مسیرهای احداث شده به صورت فردی و به همراه اعضای کمیته نظارت بر امر مناسب‌سازی

۲- مطالعه ضوابط و استانداردهای ملی و بین‌المللی

۳- تشکیل جلسات با کارشناسان فنی و نظارت نظام مهندسی و شهرداری

با توجه عدم رعایت صحیح و استانداردها و ضوابط مناسب‌سازی نظیر نصب کف پوش سکه‌ای به جای کف پوش شیاری و یا منتهی شدن مسیر ویژه به موانع فیزیکی مانند تیر چراغ برق میله یو و ...

به منظور بررسی. تا علت بی‌توجهی به استانداردهای مناسب‌سازی علی‌رغم اراده و هزینه‌ای که برای انجام آن گذاشته شده نشست‌های متعدد با کارشناسان فنی و نظارت نظام مهندسی و شهرداری استانداری تشکیل گردید. نتایج حاکی از آن بود که مناطق مختلف شهرداری بطور مستقل با پیمانکاران قرارداد منعقد می‌نمایند و تیم‌های اجرایی مختلف بنا به دلایلی نظیر بی‌اطلاعی از ضوابط و استانداردهای مناسب‌سازی، نبود حساسیت لازم به مقوله مناسب‌سازی و یا به دلایل اقتصادی و ... از کنار آن می‌گذرند

۴- مصاحبه با افراد با معلولیت بینایی

مصاحبه و گفتگو با نابینایان روشنگر جنبه‌های تازه و جالبی بود. که از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره نمود.

بسیاری از نابینایان از وجود چنین مسیرهایی بی‌اطلاع هستند.

برخی از نابینایان با مسیر ویژه نابینایان و استانداردهای مناسب‌سازی ناآشنا هستند.

تعدادی از نابینایان به کمک افراد بینا وابسته بوده و همراهی فرد بینا را به استفاده از عصای سفید ترجیح می‌دهند.

وجود اغتشاش و موانع فیزیکی متعدد در معابر نظیر چاله، پله، اختلاف سطح و خطرات احتمالی ناشی از آن اغلب موجب نگرانی و ترس آنان از خطرات احتمالی می‌باشد.

بسیاری از نابینایان تصویر ذهنی مشخصی از نقشه معابر و اماکن مختلف ندارند و کمبود اطلاعات نابینایان در خصوص شناخت معابر و اماکن موجب حضور کمتر آن‌ها می‌گردد

همچنین فقدان علائم هشداردهنده، علائم اطلاع دهند و هدایت‌کننده در معابر و اماکن عمومی که باعث عدم امنیت و کمبود اطلاعات کافی نابینایان از محیط پیرامونشان خواهد شد.

نتیجه‌گیری:

مسیر ویژه نابینایان اثر بخش خواهد بود چنانچه با رعایت موارد زیر همراه باشد

۱- آگاه‌سازی و حساس‌سازی پیمانکاران و کلیه مجریان پروژه‌های شهری (کارفرما طراح مهندس ناظر تا کارگر ساده) نسبت به رعایت استانداردها و ضوابط مناسب‌سازی انجام پذیرد ۲- تابلو علائم هشدار دهنده، تابلوهای اطلاع‌دهنده و علائم هدایت‌کننده در معابر و اماکن شهری نصب گردد.

۳- به منظور افزایش اطلاعات و توانمندی نایبانیان از میزان تواناییها فردی و محیط پیرامون خود آموزش‌های لازم داده شود.

مقاله فوق حاصل ساعتها دوره آموزشی، روزها مطالعه از منابع موجود و ده سال تجارب شغلی نویسنده آن (به عنوان فیزیوتراپیست و کارشناس امور توانبخشی و مناسب‌سازی بهزیستی استان) می‌باشد. و با هدف ارائه در همایش ملی مناسب‌سازی کشور تهیه شده است. البته جهت بررسی بیشتر و شناسایی عوامل و ابزارهای لازم برای حضور و مشارکت فعال نایبانیان در جامعه پرسشنامه‌هایی نیز تهیه گردید و در اختیار نایبانیان قرار گرفته است که به دلیل محدودیت وقت امکان جمع آوری آن فراهم نشد. با امید به اینکه در آینده جمع بندی داده‌ها، نتایج مطالعه فوق را رد یا مورد تأیید قرار دهد.

منابع:

۱. راهنمای کاربردی ضوابط و مقررات شهرسازی و معماری برای افراد معلول جسمی حرکتی
۲. مقاله مناسب‌سازی محیط برای دسترسی و استفاده افراد نابینا
۳. استانداردهای مناسب‌سازی بناها و محیط‌های شهری برای افراد دارای معلولیت
۴. استفاده از تجارب و اطلاعات انجمن با دستهای شکوفا و انمجن